

RESEARCH CENTRE FOR
ISLAMIC HISTORY, ART AND CULTURE

KTO
KARATAY ÜNİVERSİTESİ

İSLÂM MEDENİYETİ'NDE KONYA

Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri

Aralık 2016, Konya

Proceedings of the International Symposium on
KONYA IN ISLAMIC CIVILIZATION

December 2016, Konya

İstanbul 2018

İİT | İslâm İşbirliği Teşkilatı
IRCICA | İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi

Alemdar Cad. No. 15, Bâbüâlî Girişi
Cağaloğlu Fatih 34110 İstanbul, Türkiye
Tel | +90 212 402 00 00
Faks | +90 212 258 43 65
ircica.org
ircica@ircica.org

İslâm Medeniyeti'nde Konya: Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri, Aralık 2016, Konya
IRCICA © 2018

İslâm medeniyeti tarihi kaynak ve incelemeleri serisi; no. 34
ISBN | 978-92-9063-324-2
İSTANBUL 2018

Editör: Doç. Dr. Halit Eren

Katalog Bilgileri

İslâm Medeniyeti'nde Konya Uluslararası Sempozyumu (2016: Konya, Türkiye)
İslâm Medeniyeti'nde Konya Uluslararası Sempozyumu tebliğleri: Aralık 2016, Konya =Proceedings of the International Symposium on Konya in Islamic Civilization: December 2016, Konya / editör Halit Eren; yayına hazırlayan Sadık Ünay... [ve öte.]- İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2018.
441, 57 s.: rnk. res., hrt., plan; 24 sm.- (İslâm medeniyeti tarihi kaynak ve incelemeleri dizisi serisi; no. 34)
Dipnot var.
Metin Türkçe, Arapça ve İngilizce.
ISBN 978-92-9063-324-2
1. Konya (Türkiye)--Tarih--Kongreler. 2. Konya (Türkiye)--Medeniyet--Kongreler. I. Eren, Halit, 1953- II. Ünay, Sadık. III. k.a. III. seri.
956.521--dos 21

Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. Sadık Ünay, Prof. Dr. Najat Khalil, Dr. Betül Ayaz,
Samet Yalçın

Sayfa Düzeni: Selahaddin Uygur

Baskı : Seçil Ofset
100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No:77 Bağcılar - İstanbul
Tel. 0212 629 06 15 / www.secilofset.com

CONTENTS | İÇİNDEKİLER

İçindekiler Contents	5
Önsöz	7
Halit Eren	
Preface	11
Halit Eren	
Takdim	15
Selçuk Öztürk	
Jerusalem and The Sultanate of Seljuk Turks in Konya	17
Abla Saeed Muhtadi	
Konya'da Kelük Bin Abdullah İmzalı İki Taç Kapının Tezyinatına Dair Bir Değerlendirme	33
Ali Fuat Baysal	
Lala Mustafa Paşa'nın İlgin Külliyesindeki Kütüphanesinden İki Kur'an-ı Kerim	51
Bekir Şahin	
Ortaçağ Konyası'nda Devlete Karşı İşlenen Siyasî Suçlar ve Cezalar	67
Derya Karakaya & Esra Toprak	
Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Konya Şehrinde Sosyo-Ekonomik Hayat	79
Hasan Sayılan	
Tarihî Dokuda Yer Alan Yapıların Toplumsal Bellekteki Yeri: Konya Örneği	107
Hatice Livanur Danışık & Saliha Şimşir	
XVIII. Yüzyıl Konya Evlerine Göre Aile Tipolojisi	131
Hayri Erten	

Konya'nın Son Döneminde Bir Düşünce Adamı: Namdar Rahmi Karatay ve Felsefesi	145
Hüsameddin Erdem	
Konya Kitabelerindeki Arapça ve Farsça Ur.surların Değerlendirilmesi	165
İbrahim Kunt	
The Style of Woodwork in the Pre-Mongol Seljuk Anatolia: The Case of Konya Minbar	199
Liliya I. Sattarova	
Selçuklu'dan Günümüze Konya Mahalleleri	219
M. Ali Uz	
Mesnevî Şerhlerinin Sınıflandırılması ve Tam Şerhler Hakkında Bilgiler ..	231
Meltem Kurtuluş	
Konya'daki Osmanlı Dönemi Mahalle Mescitleri	249
Mustafa Çetinaslan	
Halilullah Halilî'nin Şiirlerinde Konya ve Mevlânâ Teması	291
Nasseruddin Mazhari	
Karaman Eyaleti ve Paşa Sancağı Konya'nın Paşaları: 15. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Sistematik Bir Analiz	303
Orhan Kılıç	
Hız. Mevlânâ'nın Tefekkürüne Kaynak Teşkil Eden Şahsiyetler.....	355
Recep Dikici	
Mekân ile Maneviyatın Buluşması: Konya Örneği.....	377
Svitlana Nesterova	
XIII. Yüzyıl Konya'sında Müslim-Gayrimüslim İlişkileri.....	397
Talha Fortacı	
Türkiye Onarım Tarihi'nden Bir Kesit: 1980'lere Kadar Konya'da Gerçekleştirilen Restorasyonlar ve Koruma Yaklaşımı	413
Zeynep İnan Ocak & Gülsün Tanyeli	

ÖNSÖZ

Halit Eren

İlk çağlardan bu yana bir medeniyet ve yerleşim merkezi olarak bilinen Konya şehri, İslâm tarihinin ilk dönemlerinden itibaren Müslüman toplumların ziyadesiyle değer verdikleri önemli bir şehir oldu. Anadolu ve İstanbul'a İslâm orduları tarafından akınlar düzenlenirken Konya ilk defa Emeviler döneminde 723 yılında Müslümanlar tarafından fethedildi. İslâm hâkimiyeti dışında geçen kısa bir sürenin ardından 1071 yılındaki Malazgirt zaferi ile Anadolu içlerine ilerleyen Selçuklu ordusu, Selçuklu Sultanı Alparslan'ın komutanı Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah liderliğinde 1077 yılında Konya'yı tekrar fethetti.

1097-1308 arasında geçen 211 sene boyunca Konya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olarak kaldı ve İslâm medeniyetinin en önemli merkezlerinden biri haline geldi. Selçuklular devrinde bilhassa Sultan Alâeddin Keykâbat ve Haçlı ordularını Anadolu'da durduran İkinci Kılıçarslan dönemlerinde Konya, ihtişamının en yüksek noktalarına ulaştı. Medine, Şam, Bağdat ve Kahire'den sonra Konya da İslâm medeniyetinin önemli merkezlerinden biri olarak anılmaya başlandı. 13. yüzyıl başlarında en görkemli günlerini yaşayan Konya "Darülmülk" yani devletin merkezi olarak anıldı ve Ön Asya'nın uluslararası ticaret merkezi haline geldi. Anadolu'da Konya'ya kadar uzanan zengin bir han ve kervansaraylar silsilesi kurularak ticaret yolları güçlendirildi.

Selçuklular döneminde Konya sadece önemli bir siyasi ve ticari merkez olmakla kalmadı, aynı zamanda İslâmi ilimler ve tasavvuf açısından da ciddi bir merkez haline de geldi. Nitekim Mevlana Celâleddin-i Rumi'nin ismi ve hoşgörü felsefesi bu yüzyılda Konya ile özdeşleşti. Mevlana geleneğini yaşatan Ahilik teşkilatı zor günlerinde şehrin en önemli sosyal dayanaklarından biri oldu. Zamanla İslâm Dünyası'nın önde gelen ilim, tasavvuf ve sanat insanlarının

- Garnett, Lucy M. J, *Women of Turkey and Their Folklore*, London, David Nutt, 1891.
- Gerber, Haim, "Bir Osmanlı Şehri Olan Bursa'da Kadının Sosyo-Ekonomik Statüsü (1600-1700)", çev. Hayri Erten, *S.Ü.İ.F.D.*, sy. 8, Sebât Ofset, Konya 1998.
- Güler, Ali , "İlk Yazılı Metinlerde Aile ve Unsurları" *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, c. I, AAKBY, Ankara 1992.
- Kal'a, Ahmet, "XIX. Y.Y. Ortalarında Osmanlı Devletinde Ailenin İktisadi Yapısı", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, c. I, AAKBY, Ankara 1992.
- Karpuz, Haşim, "Geleneksel Ev", *Türk Aile Ansiklopedisi*, c. II, AAKBY, Ankara 1991.
- Odabaşı, Sefa, *Geçmişten Günümüze Konya Kültürü*, Selçuklu Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yay., Konya 1999.
- Ortaylı, İlber, "Osmanlı Toplumunda Ailenin Yeri", *Türk Aile Ansiklopedisi*, c. I, AAKBY, Ankara 1991.
- Sarre, Friedrich, *Küçükasya Seyahati 1895 Yazı*, çev. Dârâ Çolakoğlu, Pera Turizm Yay., İstanbul 1998.
- Sayın, Önal, *Aile Sosyolojisi - Ailenin Toplumdaki Yeri*, E.Ü.E.F. Yay., İzmir 1990.
- Tabakoğlu, Ahmet, "Osmanlı İktisat Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. V, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.
- Tansuğ, Sezer , "Türk Mimarisinin Değişme ve Gelişme Çizgisi", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, c. II, AAKBY, Ankara 1992.
- Yazıcı, Beyza, *19. Yüzyıl Geleneksel Konya Konutlarında İşlev Dönüşümü ve Etkileri*, S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

K.Ş.S., 40, 42, 44, 47.

KONYA'NIN SON DÖNEMİNDE BİR DÜŞÜNCE ADAMI NAMDAR RAHMI KARATAY VE FELSEFESİ

Hüsameddin Erdem*

I) Namdar Rahmi Karatay'ın Kısa Hayatı

1925-1929 yılları arasında Konya'da yayınlanan *Yeni Fikir Dergisi*'nde yazılan yazılarla varlığını ortaya koyan Konya Enerjetizm Felsefe Okulu, Türk düşünce tarihinde çok önemli bir yere sahip olmakla birlikte, Konya açısından önemli bir fikir hareketidir. Orijinal bir fikir sentezine ulaşma iddiası ötesinde fazla bir varlık göstermiş değildir.¹ Anadolu'nun Konya gibi mümtaz bir şehrinde ortaya çıkmış olması dikkate değerdir.

Konya Enerjetizm Felsefe Okulu'nu kurarak yaşatmak ve sürdürmek için büyük caba sarf eden iki kişiden biri Naci Fikret Baştaç, diğeri de geçmişten geleceğe Konya tarihinde önemli bir yeri olan ve Karatay ailesinden gelen Namdar Rahmi Karatay'dır.

Namdar Rahmi Karatay, Konya'nın eski ailelerinden Abdülfetah Zâdeler ve Karataylar ailesine mensuptur. N. Rahmi, babası Evkaf Müdürü olduğu bir sırada 1896'da Kütahya'da dünyaya gelmiştir. İlk ve orta tahsilini Kütahya'da tamamlamış ve daha sonra ailesiyle birlikte memleketi olan Konya'ya gelmiştir. Burada Konya İdadisi'ne devam etmiş, bu sırada Naci Fikret ile tanışmış ve arkadaş olmuştur. İdadî'yi bitirince hocası Hayrettin Bey'in Ümi İdadisi'nde öğretmenlik yapmıştır. Bir yandan da Konya Hukuk Mektebi'ne devam etmiştir.² Bu sıralarda *Ufk-ı Ati* yanında Mahzar Nedim'in çıkardığı "*Babalık*" dergisinde de yazmaya başlamıştır.

* Prof. Dr., KTO Karatay Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

1 Muammer C. Muşta, *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1213, Ankara 1990, Önsöz, s.III.

2 M. C. Muşta, *a.g.e.*, s.11-12.

18 yaşında iken Afyon İdadisi'ne tarih ve coğrafya öğretmeni olarak tayin edilmiş, Çanakkale savaşları sırasında İstanbul'a asker olarak gönderilmiş ise de askerliğe elverişli olmadığından, tekrar Konya'ya geri dönmüştür. Konya'da çeşitli okullarda öğretmenlik, müdürlük yapmıştır. O zamanki Konya Valisi Muammer Bey'in teklifi ile Konya Türk Ocağı'nın çıkardığı "Ocak" dergisinin başına getirilmiş, 1918 yılında yine valilik tarafından okullarda yapılan eğitim-öğretimi incelemek üzere Viyana ve Budapeşte'ye gönderilmiştir.³

Namdar Rahmi, *Yeni Fikir Dergisi*'nin yayın hayatına başladığı bir sırada 1925'te psikoloji eğitimi yapmak üzere Paris'e gitmiş ve yazılarına ara vermek zorunda kalmıştır. 1928 yılında tekrar Konya'ya dönerek Konya Lisesi'nde öğretmenlik yapmaya başlamış, arkadaşı Naci Fikret ile Asie Mineure'ü çıkartmak için hazırlık yaparlarken, stajyeri Türkmenistanlı Ahmet Şekuri Bey'in çıkardığı "Balansı", "Kadın Ruhiyatına Müstenid Cinsi Ahlak" başlıklı bir yazısının ve Ahmet Şekuri'nin "Aşk Meselesinin Üç Merhalesi" başlıklı yazılarının yayınlandığı bir başka mecmuda yayın hayatına girmiştir. İlk sayısı yayınlanan bu dergide ahlak dışı resim basıldığı gerekçesiyle Milli Eğitim Bakanlığı'nca dergi toplattırılmış ve Namdar Rahmi öğretmenlikten uzaklaştırılmıştır.⁴

Bu olaydan sonra Ankara'da Yüksek Öğretim Şube Müdürlüğü'ne vekâleten atanmış, ancak onun öğretmenlik arzusunun ağır basması nedeniyle bu görevi bırakarak önce Afyon'da, daha sonra da Bursa'da öğretmenlik yapmıştır. 1930'da Bursa'ya yerleşerek Halkevi çalışmalarına başlamıştır.

Namdar Rahmi'nin Bursa'ya yerleşmesi onun hayatında bir dönem noktası olarak nitelendirilebilir. Çünkü Konya'daki bütün işlerini kardeşine devretmiştir. Bursa'ya yerleştiği ilk günlerde okuma-yazma azmi ile doludur. Bursa'da bir kitap kulübü kurmuş, ancak çevrenin ilgisizliği sebebiyle umduğu ve bekledikleri gerçekleşmemiştir. Daha sonra dil seferberliği nedeniyle dil toplantıları yapmaya

3 Namdar Rahmi, *Geçti Bor'un Pazarı*, Çnsöz, Ankara 1954, s.9 vd.

4 N. Rahmi, *a.g.e.*, s.11 vd.

başlamış, bu arada Bursa Halk Evi'nde kitap özeti kampanyası başlatmış; böylece birçok kitabın okunması sağlamış ve bu özetler sayesinde birçok kimse bilgi sahibi olmuştur.⁵

1932'de Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan ilk Dil Kurultayı'nda çalışmaları ve konuşması nedeniyle Atatürk'ün övgülerine mazhar olduğu halde – orada Hüseyin Cahit Yalçın vb. kişileri eleştirdiği için- sonraki kurultaylara davet edilmemiştir. Dost, kardeş, arkadaş diye candan sevdiği ve bağlandığı kimseler yalancı, müfteri, ikiyüzlü ve jurnalci çıkmış, bu yaşadıklarının yarattığı hayal kırıklıkları ile 1932 yılından itibaren mizahta hem bir boşalma, hem de kendini ifade edebilmenin yollarını aramış ve şiirler yazmaya başlamıştır. 1933 yılında bütün duygularını "Geçti Bor'un Pazarı" başlıklı şiir kitabında toplamıştır.

Namdar Rahmi'nin Bursa'da ikametinin esas amacı ilmî ve felsefî araştırmalar yapmaktır. Ancak imkânsızlıklar sebebiyle yapmak istediklerini gerçekleştirmediği gibi, on yıl -kahve, kulüp, gazino köşelerinde- perişan bir halde yaşamıştır. Onu tanıyanlar, onu bir felsefe ve fikir adamı olmaktan ziyade, bir mizah yazarı olarak tanımıştır.

O, "Geçti Bor'un Pazarı" şiirinde fikrî çatışmalar ve sefalet içinde geçen bir ömrün boşa gittiğini, bir perişanlık ve pişmanlık içinde olduğunu, kısacası kendi otokritiğini yapmıştır.

*Bilmem ki ne olmaktı, senin gayen maksadın,
Fare gibi kitap'lar arasında yaşadın,
Ne dans ettin eğlendin, ne de sevdin kız, kadın,
Kim dedi hey serseri gençliğine kıy diye?
Geçti Bor'un pazarı sür eşeğini Niğde'ye.⁶*

1939'da evlenerek Ankara'ya yerleşmiştir. 1942'de Gazi Terbiye Enstitüsü hocalığına başlamış, bu görevi birkaç yıl sürdürmüş ve hastalanmıştır. 1947'de İstanbul Çapa Kız Enstitüsü'ne tayin edilmiş, ancak kısa bir süre sonra geçirdiği felç rahatsızlığı nedeniyle 1952 yılında emekliye ayrılmıştır. 1953 yılında ailesiyle İzmir'e yerleşmiş ve aynı yıl burada vefat etmiştir.

5 Namdar Rahmi Karatay, *Kitaplarının Hikayesi*, İstanbul 1952, s.57 vd.

6 N. Rahmi, *Geçti Bor'un Pazarı*, s.3.

Namdar Rahmi, çocukluk döneminden itibaren iyi bir eğitim almıştır. Özellikle babası onun üzerinde ilk fikrî gelişimlerini sağlamada oldukça etkili olmuştur. Ayrıca Namdar Rahmi'yi küçük yaşlarından itibaren etkileyecek oldukça seçkin bir çevresi de vardı. Bu etkili ve ünlü isimlerden biri de Mehmet Muhlis Koner'dir. Hüseyin Kamil ise Namdar Rahmi'ye Doğu Edebiyatı'nı tanıtmış, Rasim Haşmet ise onun Batı ile tanışmasını ve felsefe okumasını sağlamıştır. Yine Mümtaz Bahri Kuru ile karşılıklı olarak birbirlerini etkilemeleri ve desteklemeleri söz konusudur. Mümtaz, İsmail Zühtü, Naci Fikret ve Namdar Rahmi beraber toplanırlar, sohbet ederler ve tartışmalara katılırlarmış. Yine Refik Koraltan Konya Savcısı iken Namdar Rahmi'yi sürekli teşvik edip yönlendirdiğinden söz etmiştir.⁷

Bu isimlerle birlikte Namdar Rahmi'nin fikirlerinden ve yazılarından etkilendiği Abdullah Cevdet, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve diğer başka isimler de zikredilebilir.

II) Namdar Rahmi Karatay'ın Düşünceleri

Namdar Rahmi, felsefesinin esasını oluşturan enerjetizme kendi çalışmalarıyla ulaştığını belirtir. O, kendisine enerjetizmi ilham eden kaynaklar arasında; Gustav Le Bon'un "Evolution des Forces" ile Dastre'nin "La Vie et La Mort", Nietzsche'nin "kudret iradesi" felsefesi ve özellikle de Freud'ün saymaktadır.⁸ Kendisinin de tıpkı Freud'ün benliğinde hissettiği dalgalanmaları, tıkanmaları yaşadığını, bu kuvvetin buluş çağında onu bazı bunalımlara sevk ettiğini görmüş, bütün hayatı, ruhî, sosyal faaliyetlerin zembereğini cinsî kuvvetin (libido) kurduğuna inandığını belirtmiştir. Bu alanda yapmış olduğu daha derin gözlemler, araştırmalar ve tahliller sonucu bir takım genellemelere gitmiş, en sonunda ise insan üzerindeki bu etkili kuvvetlere cinsî, fizikî, fikrî vb. gibi nitelemeler yüklemektense hepsini kâinatta tek bir prensip olan "enerji"ye bağlamıştır.⁹

7 Daha detaylı bilgi için bk. M.C. Muştâ, a.g.e., s.20-24.

8 N. Rahmi, *Felsefi Meslekler Vokabüleri*, Doğan Matbaası, Afyon, Tarihsiz, s.55.

9 N. Rahmi, "Enerjetik Ruhiyat", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 33, s.38.

1912'lerde başlayan bu Freudcü çıkış, günden güne geliştirilerek 1918'lerde tam bir enerjetizme dönüştürülmüş görülmektedir. Onun iddiasına göre, ruhî halleri ve bu hallerin nelere sebebiyet vereceğini ve ne gibi haller ortaya koyacağını önceden tayin ve tespit etmek mümkündür.¹⁰ Namdar Rahmi'nin enerjetizm diye adlandırdığı bu anlayışa biraz daha yakından bakmak gerekmektedir.

II.1. Enerjetizm

Alman filozofu (kimyacı) Ostwald'ın XIX. yüzyıl başlarında yoğun olarak savunduğu bu anlayış, enerjiyi her türlü varlığın ana esası olarak görmektedir. Bu manada enerjetizm; fizik, kimya, biyolojik olaylar ve hayatı, ruhî ve sosyal olayları da enerji mefhumu ile açıklamaya çalışan bir anlayıştır. Bu anlayışa göre insanın, ruhi ve zihni olayları dâhil her şey bir enerji değişiminden ibarettir.¹¹

II.1.1. Enerjetizmin Kısa Serüveni

Enerjetizmin felsefi ve fikrî kökleri çok eskilere dayanmaktadır; ancak o zamanlar fizikî olarak ortaya konulamadığı için daha ziyade metafizik bir mesele olarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Namdar Rahmi'ye göre, Platon, Aristoteles, Atomcular, Stoacıların sistemleri ana hatlarıyla tamamen enerjetizm açısından ele alınmıştır. Rönesans sonrası gelen filozofların görüşleri de gittikçe daha açık ve net enerjetizme yaklaşmıştır. Descartes'da, Spinoza ve Leibniz'de olduğu gibi, Kant'ın "noumen"i, onu takip edenlerin "moi/ben"i, mutlak akıl, fikir, irade vb. gibi mefhumlar enerji anlayışının henüz kapalı ve metafizik şekillerinden başka bir şey değildir. Sonunda Nietzsche'de "kudretin iradesi" ve Fouille'ce "ide-force" gibi anlayışlar ise enerjinin bugünkü şekline yaklaştığı anlayışlardır.¹²

Enerjetizmin alt-yapısını oluşturacak esas bilimsel gelişmeler XIX. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Çünkü enerjetizm, termo-dinamikteki "bütün fizikî olaylar Mayer ve Carnot prensibiyle yönetilen

10 N. Rahmi, "İnsan Makinesinin Mihanikiyeti", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 3, s.3.

11 Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s.145.

12 N. Rahmi, *Felsefi Meslekler Vokabüleri*, s.56 vd.

enerji değişmelerinden ortaya çıkar" fikrine dayanmaktadır. Bunlara termo-dinamik yasalar denmektedir. Termo-dinamiğin birinci yasasına göre; "Enerji, bir şekilden diğer bir şekle dönüştürülebilir; fakat ne yeniden yaratılabilir, ne de yok edilebilir." Başka bir deyişle; "enerjinin yokken var, varken yok edilemeyeceğini, ancak bir biçimden başka bir biçime dönüşebileceğini" açıklamaktadır.¹³

İkinci yasada ise; "sıcaklık farkı olan iki cisimden soğuk olandan sıcak olana kendiliğinden bir ısı transferi gerçekleşmez" ve ısının her geçişi evrenin ısısını tek düze bir ısı derecesine götürmeye çalışır. Bu durumda tek düze ısı derecesine ulaşıncaya da artık mekanik bir iş yapacak ısı bulmak mümkün olmaz; ancak bu hiçbir zaman ısının yok olduğu anlamına gelmez, sadece işe yarar enerjinin azalması demektir.¹⁴ Bu ilkeler, Max Planck'ın "quanta" ve Curie'lerin de maddenin parçalanarak enerji haline geçtiği anlayışları Oswald'a enerjetizmi ilham etmiştir.

Ostwald, enerjetizm felsefesinin temel esaslarını "Energie" ve "Les Grands Hommes" adlı eserlerinde ele almış; fizikteki son gelişmeler doğrultusunda ise felsefede kendi sistemi olan "enerjetizm"i kurmaya çalışmıştır. Onun felsefesinin temelinde, enerji kavramı ve olayların nicel tasarımlarının, insan bilgisinin tümü üzerinde hâkim olduğu tezi yatar.

Ostwald, maddeyi tam olarak ortadan kaldırdığını, her türlü materyalizme savaş açtığını, fizikî ve sosyal olaylar dâhil bütün olaylara enerji kavramının uygulanması gerektiğini iddia etmiş ve bu maksatla da, sosyal, fizikî ve kültürel bir enerjinin hâkimiyetini kabul ettiğini dile getirmiştir.¹⁵

Ona göre her şey enerjidir; enerjiden başka bir şey yoktur. Maddenin bütün nitelikleri enerjiye indirgenebilir. Kitle, hareket ettirici enerjinin kapasitesidir. Doluluk, hacmin enerjisidir. Ağırlık, pozisyon enerjisinin belli bir türüdür. Kimyasal özellikler maddenin de-

13 S. H. Bolay, *a.g.e.*, s.145.

14 A. Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1969, s. 373 vd.

15 Cemil Sena, *Büyük Filozoflar Ansiklopedisi*, c.III, Remzi Kitabevi, İstanbul 1976, s.516 vd.

ğişimlerinde ortaya çıkan enerjinin farklı türleridir. Enerji, iştir; işten çıkan veya işe dönüşen her şeydir; bu ilmin şekillendirdiği en geniş kavramdır. O, hem durumu hem de aksiyonu içine alır. Şayet cevherden varlığı her daim devam eden bir şey anlaşılırsa, o zaman enerji de hakiki bir cevherdir.

Ostwald, oluşturmaya çalıştığı felsefesinde sadece bilgi felsefesi değil, aynı zamanda bir tabiat felsefesi de meydana getirmiştir. Bu felsefesinde, şuur hayatını, organik ve inorganik tabiatın bütününi incelemek için de enerjiyi esas almış ve her şeyi enerjiye indirgemeye çalışmıştır. Şuur, ona göre, aynı şekilde enerjinin nitelik değiştirmesinden başka bir şey değildir. Zira biz dışta olan her şeyi enerji olarak tasarlarız. Burada bütün şuur olaylarının enerjetik yapıda olması şeklinde izah edilebilecek bir olgu vardır. Bu, dikkat, hatıra, karşılaştırma, irade vb. gibi hususlarda da aynıdır. Yine şuurumuzun yapısıyla belirlenmiş olan dış dünyaya ait tasarımlarımız şuurla aynı damgayı taşırlar. Şuur olaylarının önemi, tecrübe verilerini mümkün kılmalarından ibarettir. Zira önceki olaylar, bize yenileri için mukayese imkânı verirler.

Enerjetizmi savunanlar arasında dikkati çeken önemli bir diğer isim ise Romanyalı Stefon Christesco olmuştur. O, bilginin dayandığı prensibi, beşeri düşüncenin yaratıcısı ve tek sebebi olan kozmik enerjide bulmaktadır. Ona göre, bütün varlık ve onların gelişim ve değişimi hep kozmik enerjinin ürünüdür.¹⁶

II.2. Namdar Rahmi Karatay'da Enerjetizm

Namdar Rahmi'nin Enerjetizm'ini oluşturan bazı temel kavramlar vardır. Bunlar madde, enerji ve tekâmüldür. Bu anlayışın bütün alanlarını ve olanları açıklamada hep bu üç kavramı kullandığını görmekteyiz.

Madde, yine kendi gibi maddi olan atomların birleşmesinden meydana gelir. Bu birleşme ise esirin şiddetli hareketlerinden oluşur; maddenin aslı ise enerjidir. Doğada ve toplumda olan her türlü olaylar da gene enerjinin değişik şekillerdeki görünümüdür. Bütün hayatî, ruhî, sosyal olayların esasında "kudret/enerji"nin boşalma ve

16 Cemil Sena, *a.g.e.*, c.I, s. 517.

birikme hallerine uygun durumlar mevcuttur.¹⁷ Bu anlayış Namdar Rahmi'nin felsefesinin en orijinal yanını oluşturur.

Enerjetizm'in önemli bir diğer kavramı da "tekâmül"dür. Namdar Rahmi, bütün varlığın bir tekâmül içinde olduğunu belirtir ve enerjetizm açısından tekâmülün önemi üzerinde durur. Ona göre, bir yerde tekâmülün olabilmesi için önce orada bir dengesizliğin olması gerekir. Çünkü her uzviyetin fitrî olarak belirli ve takdir edilmiş bir olgunluk, bir mükemmellik derecesi vardır. Kudret/enerji, o kemale ulaşmak için eksik olana doğru meyleder, akar; o eksiklik tamamlanınca, denge sağlanınca da mükemmellik için oluşan hareket de sona erer. Buradan anlaşıldığına göre, her şeydeki tekâmülün tek sebebi "dengeden yoksunluk"tur.¹⁸

Namdar Rahmi'ye göre, bütün canlılar ve insan uzun yüzyıllar sonucu oluşan birer kudret/enerjinin eseridir. Yani hücrelerden, amiplerden tutunuz da zekâ ve aklıyla öğünüp gururlanan insana kadar bütün varlıklar âlemi bizzat yapıcı ve yaratıcı enerjinin tanzim ve var ettiği aletlerden ibarettir. Yine bu enerji, yapıcılık ve yaratıcılığına durmadan devam etmektedir ki bu da kemal yolculuğunun, tekâmülün sürdürdüğünü gösterir.¹⁹

II. 2. 1. Bilgi, Bilim ve Felsefe

Bilindiği gibi felsefenin meşgale alanı üç temel kavram çerçevesinde özetlenir. Bunlar varlık, bilgi ve değerdir. Bundan önceki bahiste Namdar Rahmi'ye ait varlık meselesini kısmen de olsa sorgulamaya çalıştık. Namdar Rahmi'nin enerjetizm felsefesinde ele aldığı temel meselelerinden biri de bilgi ve bilim meselesidir. O konuyla ilgili özellikle varlığın bilinebilirliği ve hakikat üzerinde durmuştur. O, birçok yazısında agnostik anlayışlara karşı varlığın bilinebileceğini ifade etmiş, idealist anlayışlara karşı ise realist bir tavır ortaya koymaya çalışmıştır. Onun bu meselede esas ortaya koymaya çalıştığı şey ise bilginin unsurlarını ve hakikati enerji ile açıklamaya çalışmaktır.

17 N. Rahmi, "Enerjetik Ruhîyat", s.38.

18 N. Rahmi, "Muvazenesizlik ve Tekâmül (I)", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 23, s.23.

19 N. Rahmi, "Felsefe: Makine- İnsan", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 6, s.1-6.

✓ Bilginin değeri konusunda Namdar Rahmi, agnostik, septik ve rlativistlere şiddetle karşı çıkmış ve bunları çetin meseleler karşısında yorgun ve zekâ aczi içinde bulunmakla suçlamıştır. O, bilgi konusunda tam bir enerjetizme varmak için bilgi meselesinin her unsurunu enerji ile izah etmeye çalışır. O, bilmeyi ve bilgiyi, biriken kudretin/enerjinin bir mekanizma dâhilinde açığa çıkarken meydana getirdiği zihin işlemi olarak tanımlar. Bu işlem gerçekleşirken, zihnimizin en yüksek nöronlarındaki enerjinin boşalması insanda büyük bir haz meydana getirir ki, işte buna o, ilim heyecanı demektedir.²⁰

Hakikat denilen şey ise; çeşitli yönlerden araştırılan bir problem şayet başka türlü meydana gelme imkânına sahip değil de sadece ilk haliyle gerçekleşiyorsa, işte bu duruma hakikat denir. Buna göre hakikat; sonsuz tecrübelerle dayanarak şeklini değiştirmeyen bir zihin faaliyetinden, bir hükümden/yargıdan başka bir şey değildir.²¹

Namdar Rahmi, hakikati, hükmü, şüpheyi, taassup ve sezgiyi beynin faaliyetlerinden saymakta ve hepsini de enerjinin birikmesi ve boşa çıkmasıyla izah etmeye çalışmaktadır.

O, metafizik zihniyetleri eleştirir ve ilmin hurafeleri yok ettiğini, ruhiyat ve maneviyat sahası dâhil, her türlü kör ve karanlık inanışlar yerine müspet ve açık ilkeler ortaya koyduğunu belirtir.²² Ona göre ilim, bu ilerleyişini sürdürecektir, bu gün felsefenin konusu içinde yer alan birçok problemi de açıklayacak duruma gelecektir.

Namdar Rahmi aslında metafizik ile fiziği birbirini tamamlayan bir enerji bütünlüğü olarak görmektedir. Ona göre fizik; zihnî enerjinin eşya üzerindeki oluşumlarına dayanan bir ilim olması; metafiziğin ise aynı enerjinin eşya haricinde ve eşya ile uyum sağlamayan iş ve faaliyetler olarak zuhur etmesidir. Bu da insanlığın eşya üzerindeki anlayış ve hâkimiyetinin artması oranında enerjinin hâkimiyetinin artması ve fizik sahanın genişlemesi; fizik saha genişledikçe de metafiziğin daralacağı anlamına gelmesidir.

20 M. Muşta, a.g.e., s.45.

21 N. Rahmi, "Malum ve Mechul", *Millî Mecmua*, sy. 38, s.617 vd.

22 N. Rahmi, "Amilleri Tevhit Eden Umumî Mebde", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 36, s. 1 vd.

Namdar Rahmi'ye göre asıl ilime, ayrı ayrı gelişmelerle uğraşmadan bütün ilimlerin dayandığı genel kanun bulunduğunda erişmek mümkün olacaktır. Bu genel kanundan, bütün ilimlerin ortasından geçen şah damar gibi, hepsini aynı kanuna tâbi kılan ana kanunu anlamalıyız. Bu durumda maddî hayatı, bitkisel hayatı, hayvanî, ruhî ve sosyal hayatı, katı ve müspet bir açıklamaya konu olmuş olan insar, ilmin elinde itaatkâr ve boyun eğmiş bir makine haline gelmiş olur. İşte Namdar Rahmi'ye göre bu genel esas "enerji", bu genel kanunlardan bahseden ilim de "Enerjetizm"dir. Ancak insanların çoğunluğu ilim yolundan çok inanç ve itikada yönelmektedir. Bunun sebebi ise tefekkür yolunun zor ve elem verici olmasına karşın, itikadın/inancın haz ve sevinç verici olmasıdır.²³

Namdar Rahmi, büsbütün budalalar hariç, herkesin kısmen filozof olduğundan söz etmektedir. Ona göre, sağlam bir kafaya sahip olan, nesnelere ve olaylar karşısında çeşitli fikirler oluşturan herkesin kendine göre bir felsefesi vardır. Bu nedenle, çevre şartlarına uyarak hayatını düzenleyen herkes filozoftur. Ancak asıl filozof; nesnelere ve olaylar karşısında derinden etkilenen, bu etkileniş ve acılarını o nesnelere hakikatlerine erişmekle tatmin edeceğine inanan kimselerdir. Onlar bunu sırf hakikat aşkı, onu elde etmek için yaparlar.

Filozof, kerdisinde uyanan enerjiyi başka bir şekilde işe dönüştürmeyen, sürekli kendi içinde bir ıstırap gibi taşıyan kimsedir. Onlar bazı hakikatlere ulaştıkları halde, bu hakikatleri hep gizli tutmak zorunda kalmışlardır. Bu hakikatler bilimdeki gibi kemiyetle ifade edilememişlerdir. Hâlbuki ilimler; beşerî idraklerin keyfiyete dayalı ifadelerini, sayısal bir dile dökmekle onları nesnelleştirmiş ve bilimin konusu haline getirmiştir. Böylece "mutlak varlık", "ide", "numen" gibi ilk neden, cevher vb leri önceki mutlaklıklarından ve gizliliklerinden sıyrılarak müspet ilmin araştırma alanına düşen "kudret/enerji" anlayışından başka bir şey değildirlere. Bu aynı za-

23 Aynı yer.

manda felsefenin metafizikten fiziğe doğru bir ilerleme göstermesidir. Bu da kâinattaki her şeyin muntazam ve sürekli işleyen kanunlara tâbi olduğunu göstermektedir.²⁴

Namdar Rahmi'nin felsefesi, bütün varlığı enerji ana ilkesinde temellendirmeye çalışan monist materyalist bir felsefe anlayışıdır. N. Rahmi, hayatî ve ruhî olayları, maddenin temeli olan enerjiye indirgediği gibi, her türlü sosyal ve insanî olayları, değerleri de enerjiye dayandırır.

II. 2- Biyolojik, Fizyolojik, Sosyolojik ve Psikolojik Olaylar

Namdar Rahmi, hayatî olayları da enerji ile açıklama iddiasındadır. Ona göre, önce bu hayatî olaylar fiziko-şimik olaylara dönüştürülür, daha sonra da enerjinin çeşitli tezahürleri olarak tanımlanır. Bu hayatî olayların hiçbir amacı yoktur; bu olayların açıklanmasında da enerji yasaları geçerlidir. Öyle iddia edildiği gibi Namdar Rahmi'ye göre; küçük kudret/enerji torbacıklarından meydana gelen organizmada ne hayat içgüdüsü, ne de tenasül/üreme gayesi vardır. Sadece âlemde enerji yoğunlaşması, bundan doğan gerginlik, sonra da bunun boşalmasından başka bir şey yoktur. Felsefenin en önemli görevlerinden birisi de kendi mantığı ile çarpışan bu engelleri aşmaktır.²⁵

Namdar Rahmi, insanın fizyolojik ve psikolojik bütün yönlerini de enerjinin çeşitli hallerine indirgemektedir. Hayvanlar, biyolojik yapı olarak uyarıcılara düz ve doğrudan tepki verdikleri halde, insanlar bu uyarıcıları semboller, maddî ve tabii uyarıcılar âlemine hâkim olacak genişlik ve karmaşık bir şekilde de algılayabilmektedir. Ama bu durum hiçbir zaman bunların farklı yasalara göre işlediği anlamına gelmez; böylesi bir durumda insan da yine enerjetik kanunlara tâbidir. Çünkü biyoloji bilginleri de enerjiyi tanımışlar; bu enerjiyi beden üzerinde toplanan ve değişen enerjiyi insan derisi içine kurulmuş bir enerji mekanizmasından başka bir şey olmadığını belirlemişlerdir. Ancak insan davranışlarında çeşitli safhalara

24 N. Rahmi, "Malum ve Meçhul", s.618 vd.; "Kudretiyata Müstenit İlim", *Milli Mecmua*, sy. 30, s. 480- 481.

25 N. Rahmi, "Finalizme Karşı Kudretiyat", *Milli Mecmua*, sy. 46, s.746 vd.

bakarak ortak bir mekanizma kabul edilmekle beraber, bu enerjinin görünüşüne, artma ve düşme durumuna bakarak mekanik, fizyolojik, adaleye bağlı, ruha ait ve sosyal faaliyetlere ait diye çeşitli adlar altında da bir tasnife tâbi tutulmuştur.²⁶

Canlı-cansızlar âlemi arasındaki ayrılığı ortadan kaldırdığına inanan enerjetizm, aynı işi organik-ruhi olaylar arasında da çözerek başardığına inanmaktadır. Namdar Rahmi, yaptıkları çeşitli araştırmaların ruh diye ayrı bir cevherin, özel bir mahiyetin olmadığını gösterdiğini iddia etmiştir. Çünkü o, her türlü davranışın fiziko-şimik izahının yapılacağına inanmaktadır. Nasıl ki demir makineleri çalıştıran enerji değişiklikleri ise uzviyet makineleri ve insan varlığı içindeki her türlü varlığa gelişleri de aynı enerji değişimleri oluşturmaktadır. İnsanın şahsî zannettiği gezmek, eğlenmek düşünmek vb. gibi bütün eylemleri, mekanik kurallar çerçevesinde meydana gelir. Nasıl ki makine iş üretirken ısının düşmesi, ısıyı enerjiye dönüştürme ve iletkenlik gereklilik ise insan zihninin düşünme eylemleri de bu üç şart dâhilinde olmaktadır.²⁷ Beden içindeki her türlü biyolojik hadiseler de "tür dayanışması" denen bir ilişki içinde mekanizm ve sinir sistemi aracılığı ile gerçekleştirilir.²⁸

Enerjetizmin üzerinde yoğunlaştığı önemli konulardan biri de psikoloji ve bunun enerjetik izahıdır. Bu konu üzerinde ciddi manada duran Namdar Rahmi, yine o ünlü benzetmesini burada da genel kural olarak ortaya koymaktadır. Tıpkı makineler gibi, enerji ile işleyen uzviyet makinesi de aynı yasalarla sevk ve idare olunmaktadır. Onun psikolojisinin temel kavramları arasında yer alan kudret/enerji, kudretin sükutu/enerjinin düşmesi, tahliyesi, gerilimi, zihin faaliyetleri, gerilim fark vb. gibi kavramları tamamen kendi yorum ve gözlemlerine dayandığını iddia eder.²⁹ Ona göre, psikolojinin konusu olan şuur, tefekkür, duygu, dikkat, irade, zekâ vb. bize başka kaynaklardan gelmemiştir. Bunlar beynin meydana getirdiği

26 N. Rahmi, "Enerjetik Ruhیات", s.1-13.

27 N. Rahmi, "Felsefe: Makine-İnsan", s.1-6.

28 N. Rahmi, "Enerjetik Ruhیات", s.1-6.

29 N. Rahmi, "Felsefe: İnsan Makinesinin Mihaniyeti", s.5 vd.

organik faaliyetlerdir. Psikolojik hadiselerin kompleks ve karmaşıklığı bu gün basite indirgenmek suretiyle birçok bilinmezler tek tek çözüme kavuşturulmuştur.³⁰

Enerjetizm, enerji dışında şuur adı verilen ayrı bir gerçeklik kabul etmez. Şuur dediğimiz şey, beynimizde dalgalanan bir enerjinin varlığıdır. Bize "ben" dedirten, bizce arzular, ihtiraslar, haz ve elem doğuran yine bir enerjidir.³¹ Bu bağlamda N. Rahmi, duygu, heyecan, elem, acı, insan tipleri, fizyolojik ve psikolojik anormallikler ve pedagoji üzerinde durup bunları enerjetik olarak açıklayıp nasıl meydana geldikleri üzerinde durmaktadır.

Enerjetizm, sosyal olayları izah ederken insan tipolojisinden faydalanmaktadır. Çünkü sosyal olayları doğrudan enerjiye dönüştürmek ilk planda mümkün görünmemektedir. İnsan tiplerini belirleyen özellikler, sahip oldukları enerjiyi açığa çıkarma tarzlarıyla alakalıdır. Bu çözümlemede önce sosyal alan psikolojik alana, psikik alan da fiziko-şimik alana indirgenmekte, o da bir sonraki aşamada enerjinin prensiplerine indirgenerek sosyal hadiselerin enerjinin çeşitli durumlarıyla alakalı olduğu böylece temellendirilmiş olmaktadır. Tabii ki bu durumun birçok yönden tartışmaya açık olduğu da ortadadır. Namdar Rahmi çok tartışmalı olan sosyal olayları böyle yüksek bir prensibe bağlamakla bu tartışmalardan kurtardığına inanmaktadır. En iptidai toplumdaki en gelişmişine kadar bu birliği sağlayan ilke ise yine enerji hamlesidir.

N. Rahmi, tabiatın tâbi olduğu enerjetik determinizme toplumun da tâbi olduğunu, ancak toplumların gelişmesinde fertlerin ve toplumların iradeleri üstünde bir takım prensiplerin faaliyetlerini aramak mecburiyeti olduğunu belirtir. "Toplum nasıl meydana gelmiştir?" sorusuna da şimdiye kadar hiç onun tarzına uymayan bir cevapla karşılık verdiğini görmekteyiz. Ona göre toplumlar; fertlerin sosyal bir mefkûre etrafında toplanmasıyla teşekkül eder. Böyle bir mefkûresi olmayan topluluklara toplum denebilir. Oluşan bu toplumun gelişmesini ise enerjetik esaslarla açıklamaya çalışır.

30 N. Rahmi, "Enerjetik Ruhیات", s.1 vd.

31 N. Rahmi, "Elem ve Şuur", *Milli Mecma*, sy. 34, s.553.

Ona göre, yeni kurulmuş toplumun mekanik enerjisi çok fazladır; fakat toplum teşekkül ettikçe, organlarını oluşturdukça gidişatında bir vakar ve sakinlik hâkim olur; yaşlandıkça da heybet ve intizamını kaybeder. Buna rağmen her şeyi ile düzenli ve tam bir toplum mümkün değildir. Zaten sükûn ve istikrara, mekanik bir nizam ve ahenge sahip olan bir toplumun tekâmülü son bulmuş demektir. Bir toplumun sürekli hareket ve dengede bulunma arzusu bir hayaldir. Çünkü hareket ve denge birbirine zıttır, biri olunca diğeri olmaz. Ancak bu ıstırap ve memnuniyetsizliktir ki toplumların gelişme ve ilerlemesini sağlamaktadır.³² Sonuçta insanların enerji meydana getirme ve bunu boşaltma güçlerine göre sosyal hayata uyumları da farklılık arz etmektedir. Bu anlayış, dil, kültür ve medeniyet açısından da aynı tarzda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II. 2. 3- Namdar Rahmi Karatay'ın Değerlere Bakışı

Namdar Rahmi, din, ahlak, sanat gibi değerleri de enerjetizme göre açıklamaya çalışır. O, değer kavramını temellendirirken direnç olayından faydalanır. Onun felsefesinin temel dayanaklarından biri olan enerji dalgalanması, değeri açıklamakta da karşımıza çıkar. Ona göre enerji, yüksek seviyelerden aşağı seviyelere alçalırken bir takım etkiler doğurur. Yüksek seviyeli enerjinin aşağı seviyelerde yok olup gitmemesi için bir dirençle karşılaştığı görülür. İşte enerjetizm açısından değer; bir direnç önünde biriken ferdi enerjinin miktarı/ölçüsüdür. Değerin sosyal açıdan görünüşü ise sözü edilen dirençlerin toplumu meydana getiren bireylerde meydana gelmesidir. Namdar Rahmi'ye göre, direnç ile enerji ters orantılıdır. Biri çoğalırsa, diğeri azalır. Mesela enerji çok, direnç az ise değer küçülür; direnç çok, enerji az ise değer büyür.

İnsan, zamanı, ağırlığı, mesafeyi, hacmi, maddenin çeşitli özelliklerini ölçmek için gereken ölçüğü/ kriteri kendisinde bulmuş ve adaleleri ve sinir sistemine ait çabaları da bu direncin ölçülmesi için temel oluşturmuştur. Böyle bir durumda bir uyarıcının bizde meydana getirdiği enerji birikimi ve sarfı/boşalmasına sebep olan şeye

göre bir değer ortaya çıkmaktadır. Bu değer de sinir sisteminde biriken enerji miktarıdır. Enerjetizme göre, oluşturulan bu değer bir amacı yoktur. Bu sebeple de hiçbir enerji kendisine şuur veya irade ile bir direnç zemini aramaz; fakat bu dirençler, enerjinin akışında önüne çıkan bir takım engeller/arızalardır. Bu arızalar/engellemeler de genellikle tabiatın ziyade, insanın kendi hemcinsinden kaynaklanmaktadır. İşte bu karşı duruşlar, engellemeler birer direnç alanı oluşturmuş, böylece insanlar kendi aralarındaki karşılıklı ve ortak değerlerin oluşmasına sebep olmuşlardır. İnsanın karşısındakinin değeri de bu dirençten doğmuştur.³³

Namdar Rahmi din ve Tanrı meselesini de enerjetizm felsefesi doğrultusunda açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, ilk insanlar arasında adaleyle ilgili faaliyetleri aracılığı ile gerginliklerini tamamen boşaltamayan andgyre fertler, acziyetlerini tamamlayacak bir kuvvet aramışlar, ilk putlar, ilk fetişler bu ihtiyaçtan doğmuştur. Bu yolla hayal gücünün oluşturduğu eser, tam ve mükemmel bir mabut değil iken, Hâlik fikri asırlar geçtikçe sürekli tekâmül ederek gelişmiştir. İnsan bir çeşit kendi yeteneksizliğini hissederek kendisine nesnel gerçekliğin ötesinde bir dayanak, bir güvence aramıştır. Bu mavera, fiile dönüşmemiş enerjinin oluşturduğu cihan, maddi ve gerçek hayat üzerine hükmeçerek bir genişlik kazanmış, başta Büyük Mabut olmak üzere şeytanlardan, cinlerden, latif ve habis varlıklardan, cennet ve cehennemden, velhasıl eksik kalan arzuların tamlığını sağlayan, tam ve sonsuz bileşenlerden oluşan bir âlem meydana getirmiştir. En mükemmel dinlerde de Allah fikri, antropomorfizmin çok gelişmiş bir şekli olarak ortaya çıkmıştır. Yani beşeriyetin çok uzun asırlar sonucu, hayatta fiiliyata dönüştüremediği enerjinin gerginliği ile meydana gelmiş ideal bir beşerdir.³⁴

Namdar Rahmi ahlaki da enerjiye bağlı olarak açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre ahlakın esası; bir yasaklama gücünden başka bir şey değildir. Ahlaksızlığın sebebi ise fazla enerjinin yüksek beyin merkezlerinde zapt ve kontrol altına alma yeteneğinin eksiklik veya

32 N. Rahmi, "Tekâmülün İzahı", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 37, s. 1-5.

33 N. Rahmi, "Enerjetizme Müstehnit İctimaiyat", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 15, s.11-16.

34 N. Rahmi, a.g.m., s.11 vd.

yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ahlak dışı tüm hareketler, insanın içinde birikip de boşalmayan, boşalacak bir yer bulamayan enerjinin yolunu şaşırmasından kaynaklanır.³⁵

Namdar Rahmi, her olayı temellendirmeye çalıştığı enerjiyi sanatı belirlemede de kullanır. Sanat da bir enerji açığa çıkması/tahliyesidir. Sanatı, coşkun ve taşkın bir enerjinin akması olarak tanımlamaya çalışan N. Rahmi, bu akışın her hangi bir bedendeki tecellisinin, o bedenin sahibini sanatkar yaptığıı belirtir. Böylesi bir kimşenin elinin dokunduğı her şey de bir sanat eseri olarak doğar. Bu akışa aşk derler; bunda enerji tali kollara ayrılmadan, güçlü bir şekilde, kendine ait derin mecrasında, delice ve insanı büyülercesine gümbürdeyerek gittikçe çoğalır. Ancak bu çağlayışın, gümbürdeyişin fert için, toplum için, bizzat sanatkar olarak nitelenen kimse için hiçbir hedef ve amacı yoktur; bunun taşıdığı tek değer ise amaçsızlığıdır. Sanat denilen şey, boşalma iştियakında olan bir enerjidir.³⁶ Sanatkar denen kimse de, bu taşan enerjisini bir gerginlikle boşaltırken, onun fizikî yapısına göre sanatlar değişik şekil ve tarzlar alır. Neticede mizah dâhil her türlü sanat bir enerji boşalması sonucu meydana gelir.

Namdar Rahmi enerjetizm üzerine yaptığı çalışmalarından çok şey beklese de, onun bu çalışmaları toplumda ve bilim dünyasında geniş bir karşılık ve tepki bulamamıştır. Devrinde bulabildiğı tüm imkânlarından yararlanmış olmasına rağmen, bir fikir adamı olarak halkın karşısına çıkmaktan ziyade, aydınlar arasında yazdığı yazılarla düşüncelerini yaymaya çalışmıştır.

Bu değerli fikir adamının hayattan beklediğini ve umduğunu bulamaması neticesinde "kâhrem" sürdürdüğü hayat macerasına dair yaklaşımlarını en güzel şekliyle hicivlerinden anlamaktayız. Namdar Rahmi'nin 1936'da yazdığı bir şiirden bir alıntı ile onun ortaya koymaya çalıştığı felsefesine ilişkin değerlendirmemizi burada noktalamak istiyoruz.

Ne beklerdin ne buldun yeryüzünde hey serseri,

35 N. Rahmi, *Paris Mektupları*, İstanbul 1952, s.11.

36 N. Rahmi, "Şiir ve Felsefe: Sanat", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 14, s.20-24; "İlim ve Şiir", *Yeni Fikir Dergisi*, sy. 24, s.1 vd.

*Bilinir mi böyle yerde bir kimsenin öz değeri,
Unut artık bunca yıldır tükettiğın emekleri,
Devlet kuşu konsa bile istemem bundan geri,
İşte geldik gidiyoruz şen olasin Halep şehri³⁷*

III. Sonuç

Namdar Rahmi'nin oluşturmaya çalıştığı Enerjetizm Felsefesi; enerjiyi her türlü varlığın ana ilkesi, esas olarak görüp açıklamaktadır. Termodinamiğin ikinci kanununa yol açan Carnot prensibi pek çok yazılarında iddialarının temelini oluşturmaktadır. O, "Carnot" prensibini dinî, ahlakî ve ruhiyat olaylarına da uygulayarak çözümler aramaya çalışmıştır.

Namdar Rahmi enerjetizmin tarihini çok gerilere götürerek felsefe tarihini bir enerji tarihi olarak görmektedir. Ona göre bu anlayışın öncüleri arasında İlk Çağ'da; Platon, Aristoteles, Atomcular, Stoacılar; Yeni Çağ'da ise Descartes, Spinoza, Leibniz, Kant gibi filozoflar meseleyi daha çok metafizik boyutta ele almışlardır. Daha sonra ise Nietzsche, Fouille, Gustave Le Bon, Dastre, Freud gibi düşünürler ise N. Rahmi'yi varlığın esasını oluşturan tek bir ilkenin olması gerektiğı noktasında maddî olarak etkilemişlerdir. N. Rahmi esas XIX. asırda enerjiyi temel alan ve bütün varlıkları bu doğrultuda temellendirmeye çalışan Oswald'ın tesirinde kalmıştır.

N. Rahmi felsefesini madde, enerji ve tekâmül gibi üç temel kavram üzerine kurmuştur. Bu üç kavram da onun felsefenin temel dinamiğini ve özünü oluşturmuştur. Onun felsefe sisteminde de varlık bilgi ve değer gibi felsefenin üç temel meselesi ele alınmıştır.

Bilgi, bilim ve felsefe, biyoloji, fizyoloji, sosyoloji ve psikoloji onun felsefesinin bazı temel problemleridir. O, bilimleri enerji gibi bir temel yasa üzerine oturtur ve bu yasanın bilimi olarak da enerjetizmi gösterir. Ona göre, hiçbir şeyin nihaî bir amacı yoktur. Bu bağlamda metafiziğı eleştirir. Ona göre, bilim geliştikçe ve olaylara hâkim oldukça metafizik yavaş yavaş yok olacaktır; sonuçta bilim felsefenin de problemlerini çözmüş olacaktır. Yine o, bilim yolunun

37 N. Rahmi, *Geçti Bor'un Pazarı*, s.25-26.

meşakkatli ve zor, inanç yolunun ise daha kolay olduğunu, bu nedenle de insanların kolay yol olan inanç yolunu seçtiklerini belirtir.

O, manevî olayları enerjetik yolla çözebilmek için önce manevî olayları fiziko-şimik olaylara dönüştürmek, daha sonra da enerji yasalarını uygulayarak enerjiye dönüştürmek gerektiğini savunur.

Onun değerler dünyasına bakışı da monist-materyalist bir bakış açısidir. Din, Tanrı, ahlak ve saratı da aynı enerji temelli bir anlayışla çözüme çabası içindedir. Güçsüz insanların zamanla madde-ötesi varlıkları güvence olarak arayışları, önceleri totemik dinleri meydana getirmiş; daha sonraları ise uzun gelişmeler sonucu büyük dinler dediğimiz tek Tanrı dinlere kadar tekâmül etmiştir. Sonuçta bu büyük dinler de antropo-morfik bir gelişmenin sonucu olarak zühur etmişlerdir.

Ahlak ve sanat da zihin tarafından kontrolü zor olan enerjinin bir taşma hareketiyle insan eylemlerine dönüşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Eğer bu enerji kontrolsüzleşirse ahlak-dışı hareketlere dönüşür. Duygusal coşkulu bir hal alırsa da o zaman sanat ve sanat şekilleri olarak kendini gösterir.

Namdar Rahmi bu felsefesinden beklediği ilgi, rağbet ve tepkileri yeterince alamamıştır. O nedenle felsefeden çok hiciv sanatıyla ilgili şiirlerle meşgul olmuştur. Yaşadığı hayat ile ortaya koymaya çalıştığı felsefe büyük ölçüde örtüşmektedir. Zaten şiirlerinde de büyük ölçüde kendi otokritiğini yapmıştır. Böyle bir felsefe çalışmasının Konya gibi önemli bir şehirde yapılması ötesinde bir orijinalliğinin olduğunu söylemek oldukça zordur. Türk düşünce tarihine önemli bir katkısı olduğunu da pek söyleyemeyiz.

Kaynakça

- Adivar, A. Adnan, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1969.
- Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Karatay, Namdar Rahmi, *Felsefi Meslekler Vokabüleri*, Doğan Matbaası, Afyon, Tarihsiz.

- _____, *Geçti Bor'un Pazarı*, Önsöz, Ankara 1954.
- _____, *Kitaplarımın Hikâyesi*, Berksoy Basımevi, İstanbul 1952.
- _____, "Felsefe: Makine-İnsan", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 6.
- _____, *Paris Mektupları*, Berksoy Basımevi, İstanbul 1952.
- _____, "Felsefe: İnsan Makinesinin Mihanikiyeti", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 3.
- _____, "Şiir ve Felsefe: Sanat", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 14.
- _____, "Enerjetizme Müstenit İctimaiyat", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 15.
- _____, "Muvazenesizlik ve Tekâmül (I)", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 23.
- _____, "İlim ve Şiir", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 24.
- _____, "Kudretiyata Müstenit İlim", *Milli Mecmua*, sayı 30.
- _____, "Enerjik Ruhیات (I)", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 33.
- _____, "Elem ve Şuur", *Milli Mecmua*, sayı 34.
- _____, "Amilleri Tevhit Eden Umumî Mebde", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 36.
- _____, "Tekâmülün İzahı", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 37.
- _____, "Enerjetik Ruhیات", *Yeni Fikir Dergisi*, sayı 38.
- _____, "Malum ve Meçhul", *Milli Mecmua*, sayı 38.
- _____, "Finalizme Karşı Kudretiyat", *Milli Mecmua*, sayı 46.
- _____, "Din ve Cinsiyet", *Milli Mecmua*, sayı 61.
- Muşta, Muammer C., *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1213, Ankara 1990.
- Ongun, Cemil Sena, *Büyük Filozoflar Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1976.

